

# بررسی و مقایسه نیازهای والدین دانش آموزان نایینا، ناشنوا و عادی

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی و مقایسه نیازهای والدین دانش آموزان نایینا، ناشنوا و عادی دختر مقطع ابتدایی شهر تهران پرداخته و در صدد آزمون این فرض اساسی است که: بین نیازهای والدین این ۳ گروه دانش آموز دختر با ویژگی های مذکور در مدارس ابتدایی شهر تهران به صورت تصادفی برگزیده شدند. برای بخش نیازهای والدین از پرسشنامه نیازسنجی خانواده (FNS) استفاده شده است. برای دقت و سهولت در امر محاسبات از آزمون های تعقیبی شفه و نیز نرم افزار آماری (SPSS) - تجدید نظر ششم) استفاده شد.

نتایج نشان می دهد که تفاوت مشاهده شده میان گروهها در نیازهای مختلف از نظر آماری معنادار است. والدین والدین دانش آموزان نایینا بیش از نیازهای والدین و سطح نیاز آنان رابطه وجود دارد به ویژه تفاوت بین گروه پدران شغل کارگر و بیکار با سایر گروهها از نظر آماری معنادار است. بین حجم خانواده و سطح نیاز والدین تفاوت معنادار است به ویژه در گروههایی که دارای ۵ و ۶ فرزند می باشند. تنها در فرضیه چهارم، جنسیت والدین و سطح نیاز آنها را مقایسه کردیم، بین این دو متغیر رابطه معناداری وجود نداشت و فرضیه فوق رد شد.

پژوهشگر: ازینافصه

مقدمه

جامعه از به هم پیوستن خانواده ها تشکیل می شود و تمامی آنان که در باب سازمان جامعه اندیشیده اند بر خانواده و اهمیت حیاتی آن برای جامعه تاکید ورزیده اند. خانواده اولین محیطی است که کودک را به مرور از کیفیت و چگونگی روابط انسانی آگاه می سازد به طوری که کودک تجارب اصلی زندگی خود را در این محیط فرا می گیرد و در این خصوص خانواده کودک معلول به تناسب نوع و شدت معلولیت، وضعیت اقتصادی و اجتماعی، مسایل فرهنگی و سن کودک به اطلاعات و مهارت های ویژه و متفاوتی نیاز دارد. به عبارت دیگر، خانواده ای که کودک نایینا یا ناشنوا دارد نسبت به خانواده ای که کودک او عادی است به اطلاعات و مهارت های بیشتری در زمینه رفتار سازشی نیازمند



عکس: مسرور رحمانی

است. به طور خلاصه می توان گفت که متخصصان باید با توجه به نوع معلولیت و شدت آن، شرایط محیطی و اجتماعی حاکم بر خانواده و سن کودک معلول اقدام به نیازسنجی کنند.

حواس مختلف انسان به لحاظ اهمیتی که در امر احساس، ادراک و شناخت امور دارند. در حقیقت دروازه های دانش و دانایی انسان تلقی می گردند که مهمترین این حواس، حس بینایی و شنوایی است. کلا فعالیت های یادگیری و آموزشی به صورت گسترده ای با حس بینایی و شنوایی ارتباط دارد و از آنجا که نحوه ارتباط در رشد اجتماعی و شخصیتی فرد نقش حیاتی دارد به نظر می رسد که افراد نابینا و ناشنوا با مسایل بیشتری در زندگی از جمله زندگی اجتماعی خود روبه رو می شوند و نیز در این راستا نیازهایی را دارند که این نیازها خود خدمات ویژه ای را در پی خواهد داشت. در کنار نیازهای این کودکان، نیازهای والدین آنها نیز سهم بسزایی در ایجاد مشکلات برای این افراد معلول خواهد داشت، محقق در این پژوهش با استفاده از پرسشنامه نیازسنجی والدین خواستار است هر چه بیشتر و بهتر در جهت شناخت نیازهای کودکان استثنایی (نابینا-ناشنوا) و نیز والدین آنها بکوشد تا برای رفع تنها خدماتی را بتواند ارائه دهد.

### اهداف پژوهش:

هدف کلی پژوهش حاضر، شناسایی و آگاهی از نیازهای خانواده های کودکان نابینا، ناشنوا و عادی و مقایسه آنها با یکدیگر است. از اهداف دیگر پژوهش، بررسی متفاوت بودن نیازهای والدین در گروه های سه گانه بالا است. در کل محقق با استفاده از پرسشنامه نیازسنجی والدین در صدد به حداقل رساندن مشکلات و به حداکثر رساندن توانایی ها و منابع حمایتی خانواده می باشد تا خانواده ها بتوانند در عرصه زندگی عملکرد بهتر و سازگاری بیشتری از خود نشان دهند.

### اهمیت پژوهش:

وجود کودک استثنایی در خانواده، زمینه ای برای تغییر رفتار خانواده (پدر-مادر) فراهم می کند. طبیعی است که داشتن کودک معلول در حکم یک ضربه روانی قابل توجه است که باعث بروز احساسات و عکس العمل های شدید و متضاد، ایجاد نیازهای جدید و شدید این نیازها و نیز نگرش ها و رفتارهای مختلف می شود که در کنار آن بهداشت روانی خانواده و روابط بین کودک و والدین را تحت تاثیر قرار می دهد.

امروزه متخصصان به این نتیجه رسیده اند که خانواده در برنامه های مداخله و در تحول کودک معلول خود نقش بسزایی

دارد البته در کنار آن، معلمان، روانشناسان، درمانگران و مددکاران و مشاوران اجتماعی نیز باید در ارائه خدمات، آموزش و برنامه های مداخله مربوط به افراد معلول نقش و مشارکت داشته باشند تا فشارهایی را که خانواده متحمل می شود کاهش یابد و نیز سهمی در پیشرفت این افراد و رفع نیازهایشان داشته باشند. از سال ۱۹۶۸، که قانون فدرال مربوط به برنامه آموزش اولیه کودکان معلول به تصویب رسید، مداخله گران اهمیت مشارکت والدین و ایجاد خدمات مناسب برای آنها را دریافته اند به طوری که سنجش نیازهای خانواده و توانایی های آنها یک شرط لازم مداخله در برنامه های مداخله است و به دلایل زیر نیازسنجی خانواده باید صورت گیرد (بیلی و سیمونسون، ۱۹۸۸).

الف) شناسایی کودک به عنوان جزئی از نظام خانواده

ب) شناسایی نیازهای خانواده

ج) شناسایی منابع و توانایی های خانواده

د) ایجاد مینا و پایه ای برای ارزیابی خدمات موجود

الف) شناسایی کودک به عنوان جزئی از نظام خانواده: تعامل کودک و خانواده دو جانبه است به طوری که تغییر در خانواده بر کودک اثر دارد و بالعکس پس بر مبنای تعامل، دلالت هایی جهت سنجش خانواده ها فراهم می آید که عبارت اند از:

۱. هر نوع مداخله مربوط به کودک، خانواده را تحت تاثیر قرار می دهد که این اثرها ممکن است مفید یا مضر باشد.
۲. مداخله مربوط به یک عضو خانواده، بر سایر اعضا اثر دارد و سنجش خانواده به ارزیابی تاثیرهای برنامه مداخله روی سایر اعضا کمک می کند.
۳. خانواده ها با یک اجتماع بزرگتر در تعامل هستند از طریق سنجش خانواده می توان آشکار ساخت که خانواده در مورد کودک خود و خدمات موجود چه نظری دارد و چگونه از این خدمات بهره می برد.

### ب) شناسایی نیازهای خانواده:

هر خانواده ای به تناسب کودک معلول خود نیازهای ویژه ای دارد. امکان دارد خانواده به تازگی از معلولیت کودک خود آگاه شده باشد و یا در برابر معلولیت فرزندش دچار تنش شده باشد که در نتیجه برای رفع هر دو مشکل نیازمند کمک و اطلاع رسانی می باشد. کلا والدین کودکان استثنایی، برای یافتن مراکز آموزش ویژه، مراقبت روزانه، مراکز درمانی نیازمند کمک می باشند. آنها گاهی در مورد آینده کودک خود نگران هستند و نیاز به خدمات شغلی و حرفه ای مناسب دارند و نیز برای ایجاد رابطه مناسب با کودک معلول خود نیاز به مشاوره دارند. سنجش نیازهای خانواده موجب فراهم آوردن خدمات و کمک هایی می شود که احتمال

**متخصصان باید با توجه به نوع معلولیت و شدت آن، شرایط محیطی و اجتماعی حاکم بر خانواده و سن کودک معلول اقدام به نیازسنجی کنند**

**امروزه متخصصان به این نتیجه رسیده‌اند که خانواده در برنامه‌های مداخله و در تحول کودک معلول خود نقش بسزایی دارد**

**در میان نیازهای والدین "نیاز به اطلاعات" در هر سه گروه به خصوص والدین دانش‌آموزان نابینا از نیازمندی‌های مهم است**

**خانواده‌های کودکان معلول در کنار نیازها، دارای توانایی‌هایی نیز هستند**

**تعامل کودک و خانواده دو جانبه است به طوری که تغییر در خانواده بر کودک اثر دارد و برعکس**

### بیان پژوهش

با توجه به اهمیت و نقش نیازسنجی محقق قصد دارد که ارتباط بین نیازهای والدین و معلولیت فرزند (نابینا- ناشنوا) را مطالعه و بررسی کنند. محور عمده‌ی نیازسنجی، تعیین نیازهاست. منظور از نیاز یک تقاضای طبیعی است که باید برای سازگاری هر چه بیشتر و بهتر موجود زنده با محیط تامین گردد. براساس نظریه انگیزش وقتی انسان نیازی دارد رفتار او عمدتاً در جهت آن است یا وضعیت نیازمندی او را کاهش دهد. محقق با کمک از پژوهش‌هایی که در گذشته انجام گرفته می‌خواهد هر چه بیشتر نیازهای والدین کودکان استثنایی گروه نابینا و ناشنوارا شناسایی و برای رفع نیازهای این عزیزان و خانواده‌هایشان توصیه‌های لازم را ارائه دهد.

### سوال‌های پژوهش

۱. آیا بین نیازهای والدین دانش‌آموزان نابینا، ناشنوا و عادی تفاوت وجود دارد؟
۲. آیا شغل والدین در سطح نیاز آنها اثر می‌گذارد؟
۳. آیا تعداد فرزندان خانواده در سطح نیازها اثر می‌گذارد؟
۴. آیا جنسیت والدین در سطح نیاز آنها اثر می‌گذارد؟

### فرضیه‌های پژوهش

۱. بین نیازهای والدین دانش‌آموزان نابینا و ناشنوا و عادی تفاوت معناداری وجود دارد؟
۲. بی‌شغل والدین و سطح نیاز آنها تفاوت معناداری وجود دارد؟
۳. بین تعداد فرزندان (حجم خانواده) و سطح نیاز والدین آنها تفاوت معناداری وجود دارد؟
۴. بین جنسیت والدین (پدر-مادر) و سطح نیاز آنها تفاوت معناداری وجود دارد؟

### متغیرهای پژوهش

۱. متغیر مستقل، معلولیت (نابینایی - ناشنوایی) می‌باشد که دارای مقیاس اسمی است.
۲. متغیر وابسته، نیازهای والدین است که با مقیاس رتبه‌ای سنجیده می‌شود.
۳. متغیرهای کنترل، سن که دارای مقیاس فاصله‌ای و جنس دارای مقیاس اسمی دوارزشی واقعی است.

### پیشینه پژوهش

ابتدا مقدمه‌ای برای آشنایی با تعاریف کودکان استثنایی،

دارد مورد پذیرش هر خانواده‌ای قرار بگیرد و همچنین باعث ایجاد ارتباط تنگاتنگی بین خانواده و متخصصان می‌شود ارتباطی که جهت گیری عمده‌اش علائق و نیازهای خانواده است.

ج) توانایی‌ها و منابع خانواده:

خانواده‌های کودکان معلول در کنار نیازها، دارای توانایی‌هایی نیز هستند. از طریق سنجش نیازها، توانایی‌ها و منابع حمایتی بالقوه خانواده را می‌توان بهتر شناسایی و تقویت کرد.

د) ایجاد مبنا و پایه‌ای برای ارزیابی خدمات موجود:

پژوهش‌ها نشان داده‌اند که اهمیت اثر برنامه‌های مداخله روی کودک و خانواده یکسان است. بنابراین مداخله گران با ارزیابی برنامه مداخله توانستند از میزان تغییرات در نیازها، توانایی‌ها و منابع حمایتی آگاه شوند و نیز این ارزیابی به متخصصان امکان داد تا تمرین‌بخشی خدمات را بررسی کرده و در صورت نیاز آنها را تغییر دهند و تقویت کنند.

تعریف دو گروه ناشنوا، نابینا انواع، علل و میزان شیوع، ویژگی های رفتاری و شخصیتی بررسی پدیده معلولیت پرداخته ایم در خانواده و نیز اثرات معلولیت در خانواده نیازهای کودکان معلول و خانواده های آنها توضیح داده شده که تنها قسمت آخر را به طور خلاصه عنوان کرده ایم.

### نیازهای خانواده های کودکان معلول

خانواده هایی که کودک معلول دارند به تناسب نوع، شدت معلولیت، وضعیت اقتصادی و اجتماعی و سن کودکشان و نیز در زمینه رفتار سازشی به اطلاعات و مهارت های ویژه نیاز دارند که مهمترین آنها به شرح زیر می باشد:

۱. نیاز به ارتباط، نیاز عمده والدین کودکان استثنایی در طی سال های مدرسه ارتباط با معلمان، مربیان و متخصصان است که تحقیقات نشان داده که بیش از نیمی از ۷۸ خانواده مورد مصاحبه از طریق ارتباط موثر با مربیان، معلمان و متخصصان توانسته اند به خدمات مورد نیاز خود دست پیدا کنند.

۲. نیاز به اطلاعات، والدین دانش آموزان معلول به اطلاعاتی در زمینه مراقبت، پرورش و رفتار با فرزند خود نیاز دارند و نیز در این راستا در امر برنامه ریزی برای آینده فرزندشان نیازمند اطلاعات می باشند که اطلاع رسانی برای رفع این نیازها از مهمترین بخش پژوهش می باشد.

۳. نیاز به حمایت شدن، حمایت شدن از جانب دیگران از عوامل ایجاد سازش یافتگی در خانواده است به ویژه حمایت از جانب متخصصان و مربیان می تواند فرصت هایی را برای ملاقات با سایر خانواده های کودکان معلول به وجود آورد.

۴. نیازهای مالی - اقتصادی، بخش عمده بودجه خانواده صرف هزینه های مربوط به غذا، پوشاک و وسایل کمک آموزشی می شود این نیازها برای خانواده ای که کودک معلول دارد و نیازمند خدمات پزشکی ویژه نیز می باشد به مراتب شدیدتر است.

۵. نیاز به راهنمایی در وظایف زندگی و خانواده، والدین و سایر اعضای خانواده نیاز دارند که ناتوانی کودک خود را درک کنند و بپذیرند، که تقسیم کار توانایی حل مساله - فعالیت های تفریحی، اکتساب مهارت اجتماعی و نظارت در امر برنامه ریزی آموزش کودک از جمله وظایف ما باشد.

### نیازهای دانش آموزان استثنایی:

در چهار مقوله طبقه بندی شده است:

۱. نیازهای آموزشی، آموزش مهارت های تحصیلی مربوط به خواندن، نوشتن و محاسبه برای بعضی دانش آموزان معلول در

مقطع ابتدایی مشکل است. برای انتخاب مهارت های تحصیلی برای آموزش باید آنها را به دقت مورد تحلیل قرار داد تا دانش آموز بتواند آموخته های خود را در محیط طبیعی به کار ببرد.

۲. نیاز به کسب مهارت های دستیابی به خدمات اجتماعی، هر گونه اقدامی برای برنامه ریزی در جهت آموزش مهارت های زندگی جمعی (موقعیتی که این مهارت ها را به طور طبیعی در آن انجام می شود) را باید به طور مستقیم و مکرر آموزش داد.

۳. نیاز به روابط با دیگران، دانش آموز معلول، باید مهارت های اجتماعی و ارتباطی مورد نیاز برای ایجاد و حفظ رابطه دوستی را یاد بگیرد، که در این راستا از دو تکنیک (دایره دوستان) و (دستیار ویژه) استفاده کرده ایم.

۴. نیاز به مهارت های خود کنترلی، که در راستای رشد و بلوغ جنسی در فرد به وجود می آید با هدف آموزش خود کنترلی، فرد معلول را قادر می سازیم برای کنترل نیازهای فردی خود به هنگام بلوغ اطلاعاتی را بدیم به او تا از گرفتار شدن در دام افراد سوء



عکس - زهره مهربانی

استفاده گر (جنسی، دارویی، اعتیاد) او را حفظ کنیم.

## روش پژوهش

طرح پژوهش: طرح غیر آزمایشی از نوع تحقیقات علی مقایسه ای است.

جامعه آماری: کلیه والدین دانش آموزان ناینوا-ناشنوا-عادی سطح شهر تهران

نمونه پژوهش: شامل ۱۸۰ نفر از والدین ۳ گروه (از هر گروه ۳۰ دانش آموز که پدران و مادران روی هم ۶۰ نفر می باشند)، روش نمونه گیری: روش نمونه برداری خوشه ای چند مرحله ای استفاده شده است.

ابزار مورد سنجش (ابزار اندازه گیری): پرسشنامه نیازسنجی خانواده (FNS) Family need Quurvey

این پرسشنامه برای اندازه گیری متغیر نیاز (نیازهای خانواده کودکان معلول) استفاده می شود و در سال ۱۹۸۶ توسط بیلی و سیمونسون تهیه شده است. متشکل از ۳۵ مورد سوال که ۶ نیاز را می سنجد که نیازهای به شرح زیر می باشد:

۱. نیاز به اطلاعات

۲. نیاز به حمایت

۳. نیاز به گفت و گو با دیگران

۴. نیاز به خدمات اجتماعی

۵. نیاز مالی

۶. کنش و عملکرد خانواده

نحوه اجرای آزمون: تکمیل پرسشنامه به طور جداگانه به پدر و مادر تحویل داده شده است.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات: در این پژوهش به منظور توصیف نتایج از آمار توصیفی (جدول، نمودار و ...) استفاده گردید. و برای بررسی رابطه بین متغیرها و بررسی معنادار بودن فرضیات از آزمون های استیودنت -تحلیل واریانس استفاده شد و نیز از آزمون های تعقیبی شفه برای تحلیل استفاده شد. برای دقت و سهولت در امر محاسبات از نرم افزار آماری SPSS (تجدید نظر ششم) استفاده شد.

## یافته های پژوهش

در این فصل به بررسی آماری اطلاعات پرداخته ایم ابتدا به وسیله آمار توصیفی به تشریح یافته های پژوهش پرداخته و بعد فرضیات تحقیق آورده شده و با ترسیم جدول و نمودار برای تحلیل دقیق تر به آمار استنباطی توسل جمسته و به تجزیه و تحلیل فرضیه ها پرداخته ایم که جزء خلاصه پژوهش نیامده است در



صورت لزوم کمی آن ارسال خواهد شد.

## بحث و نتیجه گیری

ارتباط بین یافته های پژوهشی به دست آمده با نتایج مطالعات و پژوهش های پیشین:

۱. فرضیه اول، بین نیازهای والدین دانش آموزان (ناینوا-ناشنوا-عادی) تفاوت معنی داری وجود دارد. این فرضیه با استفاده از آزمون تحلیل واریانس در سطح ۹۹ درصد معنی دار بود. به طور کلی با مقایسه نیازهای والدین ۳ گروه مشخص گردید فراوانی نیازها در بین والدین ناینوا (دانش آموز ناینوا) در مجموع بیش از فراوانی نیازهای والدین دو گروه دیگر بود. به طوری که عمده ترین نیازهای والدین دانش آموز ناینوا در ۳ حیطه: نیاز مالی-نیاز والدین در گفت و گو با دیگران-نیاز به اطلاعات بود.

۲. فرضیه دوم، بین شغل والدین و سطح نیاز آنان تفاوت معنی داری وجود دارد. این فرضیه نیز با احتمال ۹۹ درصد مورد تایید قرار گرفت. در این زمینه یادآور شده که پس از انجام آزمون های تعقیبی مشخص شد که بیشترین تفاوت بین گروه والدین کارگر و دیگر گروههاست یعنی والدین به شغل کارگر در صد نیاز بیشتری را نسبت به دیگر گروهها داشتند.

۳. فرضیه سوم، بین تعداد فرزندان خانواده (خانواده حجم کم) و سطح نیاز والدین نیز تفاوت معناداری وجود دارد. این فرضیه



۲. متخصصان کودکان استثنایی علاوه بر خدمات بالا، خدماتی همچون (خدمات مشاوره‌ای، حمایتی، مالی، اطلاعاتی و اصلاحی) از جمله: تاسیس صندوق‌های کمک به والدین - ایجاد کارگاه‌های آموزشی برای خانواده و نیز مراکز آموزشی فنی - حرفه‌ای برای دانش‌آموزان را نیز فراهم نمایند.

۳. مساله‌ای که در مورد نابینایان و ناشنوایان مشترک است، مساله اشتغال این افراد است. کاریابی برای این گروه‌ها یکی از مشکل‌ترین مسایل است که شایان توجه کامل نیز می‌باشد. بایستی با تهیه لوایح قانونی بخش دولتی و نیز خصوصی ملزم شوند که یک درصد شاغلین خود را به صورت عملی وارد بازار کار نمایند.

### محدودیت‌های پژوهش:

این پژوهش نیز مانند سایر پژوهش‌های دیگر با محدودیت‌هایی مواجه بوده است. که فهرست وار عنوان می‌شود:

عدم همگنی کامل آزمودنی‌ها - محدودیت‌های استفاده از ابزار پژوهش - محدودیت مربوطه به جامعه تحقیق - داده‌های به دست آمده قابل‌تعلیم به دیگر گروه‌های استثنایی نیست - عدم امکان وارد کردن متغیرهای تعیین‌کننده دیگر

### پیشنهادها و جمع‌بندی:

۱. بهتر است در سنجش نیازهای والدین از روش‌های غیرمستقیم‌تر و تلفیقی از روش‌های مختلف جمع‌آوری (پرسشنامه، مصاحبه و ...) استفاده گردد.

۲. پیشنهاد می‌شود مشابه این پژوهش در دیگر گروه‌های استثنایی اجرا شود.

۳. پیشنهاد می‌شود نمونه این پژوهش در دیگر استان‌ها نیز اجرا شود.

۴. پیشنهاد می‌شود این پژوهش در دیگر گروه‌های سنی و مقاطع تحصیلی بالاتر در صورت امکان اجرا شود.

۵. در مجموع یافته‌های به دست آمده حاکی از آن است که معلولیت فرزند باعث تشدید نیازهای والدین و ایجاد نیازهای جدید در آنها می‌گردد. مهمترین یافته این پژوهش این است که با پژوهش‌های پیشین نیز همسویی دارد عبارت است از بیشتر بودن نیازهای والدین دانش‌آموزان نابینا نسبت به ناشنوا و عادی. از جمله کاربردهای عملی به دست آمده که برای مشاوران و معلمان از اهمیت برخوردار است در نظر گرفتن نیاز به اطلاعات و حمایت و نیز نیاز به اصلاح و عملکرد خانواده و به کارگیری شیوه‌هایی برای کاهش نیازها می‌باشد که از جمله مهمترین این شیوه‌ها به کارگیری برنامه آموزش خانواده برای اولیاء است.

با آزمون تحلیل واریانس سنجیده شده و با احتمال ۹۹ درصد مورد تایید قرار گرفت و نتیجه این شد که بین جمعیت خانواده و سطح نیاز والدین رابطه معناداری وجود دارد.

۴. بین جنسیت (مرد-زن پدر و مادر) و سطح نیاز آنان تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

این فرضیه با آزمون سنجیده شده که احساس نیاز در بین پدران و مادران به طور جداگانه مقایسه شد. بین این دو متغیر (جنسیت و نیاز) رابطه معناداری وجود نداشت و فرضیه فوق رد شد.

### کاربردهای عملی:

۱. همان‌طور که یافته‌ها نشان داده‌اند در میان نیازهای والدین "نیاز به اطلاعات" در هر سه گروه به خصوص والدین دانش‌آموزان نابینا از نیازمندی‌های مهم است. از این رو روان‌شناسان متخصصان آموزش و پرورش کودکان استثنایی، مشاوران و مربیان می‌بایستی این یافته را مد نظر قرار داده و تلاش خود را در آموزش کودکان استثنایی بر فراهم نمودن اطلاعات مورد نیاز برای والدین آنها معطوف نمایند. محتوای این برنامه اطلاع‌رسانی به ویژه برای والدین دانش‌آموزان نابینا حیطه‌های زیر را در بر می‌گیرد: ویژگی‌های رشد کودک در تمام زمینه‌ها در سنین مختلف - تعیین اولویت‌های یادگیری برای کودک - تعیین نوع رفتار والدین با کودک، تعیین نوع کنترل رفتار کودک توسط والدین ...